

Interpretace *spontánního* dětského výtvarného projevu

Mgr. Ludmila Fidlerová, Ph.D.
Mgr. Pavla Novotná, Ph.D.

KONZULTAČNÍ HODINY: liché pondělky 9:30 – 11:30
KVV, PRACOVNA PaedDr. Hany Stadlerové, Ph.D.

Seminární práce

- ❖ Interpretace minimálně šesti kreseb (maleb), které reprezentují 6 základních vývojových období **spontánního** dětského výtvarného projevu
- ❖ Uvádět **prameny** (použitá literatura)
- ❖ Práce se odevzdávají bez složek, pouze secvaklé
- ❖ Kresby ve fotokopiích, originály si ponechejte
- ❖ Termín odevzdání nejlépe do konce listopadu, finální verze - **15. ledna**, buď přímo do pracovny PaedDr. Hany Stadlerové, Ph.D. nebo paní sekretářce KVV na jméno Mgr. L. Fidlerová

Základní literatura

Jaromír Uždil

Čáry, klikyháky, paňáci a auta

- ❖ *Dítě kreslí jinak než dospělý – respekt*
- ❖ *Od čar k postavě*
- ❖ *Zvíře, dům, strom, auto*
- ❖ *Zvláštnosti dětské kresby: „kouzlo pravého úhlu“ – R princip, sklápění, „rentgenové vidění“ – transparence...*

Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta

SYMBOL V DĚTSKÉM VÝTVARNÉM PROJEVU

Hana Babyrádová

Hana Stehlíková Babyrádová Symbol v dětském výtvarném projevu

- ❖ *Interpretace dětského výtvarného projevu z hlediska symboliky*
- ❖ *Příklady*
- ❖ *Symbol jako forma komunikace*
- ❖ *Klasifikace symbolů užívaných v dětské tvorbě – kruh, čtverec, spirála, kříž*
- ❖ *Obrazová dokumentace*
- ❖ *Pohádkové motivy a jejich symbolické funkce: čarodějnice, kůň, drak, had...*

ROSELINE
DAVIDO

Kresba jako nástroj poznání dítěte

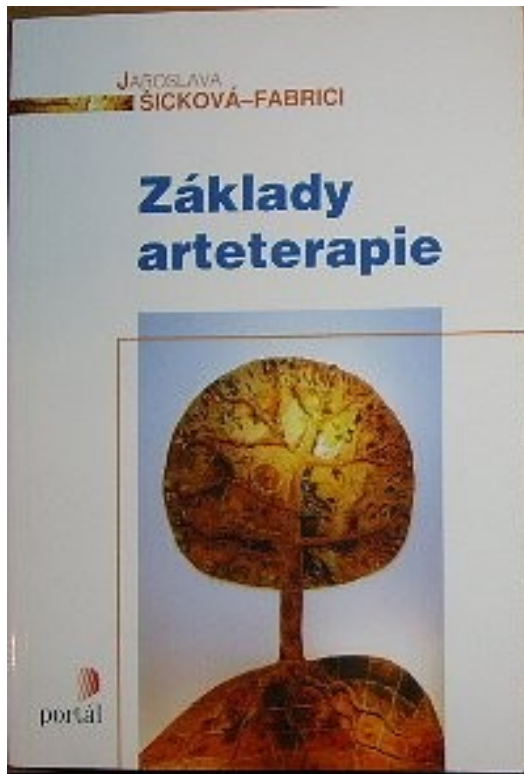
Dětská kresba
z pohledu psychologie

Roseline Davido

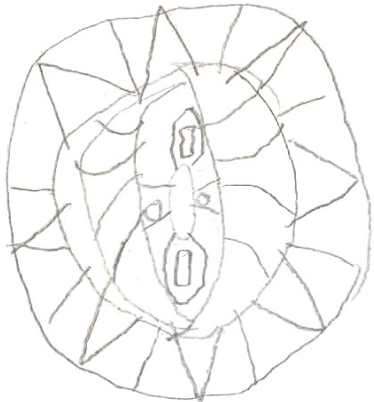
Kresba jako nástroj poznání dítěte

- ❖ *Psychologický pohled do dětské duše studiem kreseb*
- ❖ *Vývojová stadia dětské kresby*
- ❖ *Význam barev*
- ❖ *Základní symboly a jejich interpretace: dům, strom, zvíře, hvězdy, živly, postava*
- ❖ *Kresby dětí s postižením*
- ❖ *Příklady interpretace*

Jaroslava Šicková – Fabrice Základy arteterapie

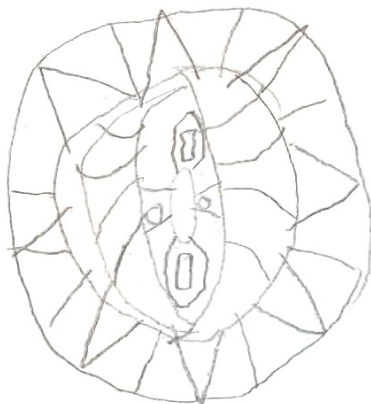
- ❖ *Ukázky kreseb*
- ❖ *Kriteria interpretace: využití prostoru, barevnost, množství detailů, pozadí kresby, sklon postavy, kvalita linky...*
- ❖ *Barevná symbolika a preference barev u dětí*

Diplomová a disertační práce ke stažení
v is.muni

Mgr. Veroniky Kirchnerové, Ph.D.

**INTERPRETACE SPONTÁNNÍHO
DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU
Z HLEDISKA PSYCHOLOGICKÉHO
VÝKLADU SYMBOLŮ MU 2005/2006**

**MOŽNOSTI INTERPRETACE
SPONTÁNNÍHO DĚTSKÉHO
VÝTVARNÉHO PROJEVU S VYUŽITÍM
KATEGORIÍ PSYCHOLOGIE
PÍSM A PSYCHOLOGICKÉHO
VÝKLADU SYMBOLŮ MU 2007**

Jak interpretovat obrázek

- ❖ Umístění obrázku na ploše papíru
- ❖ Analýza prvků, z nichž se kresba skládá
- ❖ Barevnost
- ❖ Charakteristické prvky (hlavonožec, transparence, sklápění..)
- ❖ Co bylo asi nakresleno první?
- ❖ Popsat, co vidím, hypotézy
- ❖ Hledat vedoucí myšlenku
- ❖ Celkový subjektivní dojem z obrázku
- ❖ Charakteristické prvky kresby – odpovídá věku?
- ❖ Je dostupný komentář autora?
- ❖ Interpretovat vždy v hypotézách, subjektivní pozorování
- ❖ Symboly

Způsob interpretace dětské kresby / z disertační práce Mgr. Veroniky Kirchnerové, Ph.D.

Já jsem princezna (5,9 r.)

Posouzení kresby jako celku:

Aniččiny kresby jsou výrazně expresivní, bohaté a zdobné. Mají přesnou a promyšlenou strukturu, prostor je jasně členěn. Kresby jsou současně precizní a strukturované jako i expresivní, dynamické a plasticky provedené. Anička bohatě využívá ornamentů a dekorativních prvků, které se někdy stávají schématickými. Anička v kresbách prezentuje výrazný estetický cit a smysl pro formu. **Kompaktní kresebný celek je zobrazen prostřednictvím velkého množství detailů, aniž by se sdělení tříštilo. Kresby působí rozhodným a sebevědomým dojmem.**

Symbolika prostoru:

Kresby zabírají **rovnoměrně celou plochu formátu** bez výraznější dominance v některém z prostorových segmentů. Střed kreseb bývá dobře zpracován. Kresebné formy jsou přiměřené velikosti. Sklon kresby má mírnou tendenci vlevo, což však může být fyziologický projev leváctví, a pokud nebudou zaznamenány další potvrzující charakteristiky, nemají interpretační hodnotu. Kresby mají velmi kvalitní členění a strukturovanost. Kompozice je často současně strukturovaná i organická.

Téma:

Nejčastějším tématem kreseb jsou lidské, ponejvíce ženské postavy (princezny) a témata související se světem lidí. Zobrazované ženy často nemají daleko k obrazu téměř mateřského archetypu – ženy se světem v sukni apod. **Ženské postavy mívají zdůrazněné a detailně prokreslené oči s řasami a množství ozdob na oděvu po celém těle. Ozdobné prvky tvoří symboly: srdíčka, květiny a geometrické tvary. Postavy se často vyskytují v barevné krajině s květinami. Kresby bývají doplněny směřujícími se slunci a oblaky.**

Barevnost kresby:

V Aniččiniých kresbách převažuje teplá barevnost. Většinou je využívána růžová, červená a vínová barva. Barevnost hraje v kresbách Aničky významnou roli – dodává intenzivní afektivní výraz a živost.

A faint pencil drawing in the background of the slide. It depicts a scene with a sun in the upper right, clouds in the upper left, a central figure that looks like a rabbit or a character with long ears, and several houses or structures at the bottom. The drawing is light and serves as a decorative background.

Kontext procesu kreslení a komentář:

Anička kreslí velmi ráda, sama výtvarné aktivity vyhledává. Pracuje spíše samostatně, zpracovává vlastní témata, nenapodobuje. Anička si dává na provedení záležet, je pečlivá a dlouho zpracovává detaily. Na kresbách často pracuje dlouho, než je zcela spokojená. Dokáže se dobře a dlouho soustředit. V průběhu kreslení často proces komentuje, při kreslení princezen často kresby doprovází přáním být sama princeznou. Anička byla dlouho vychovávána jako jedináček, tudíž často samu sebe a také své výtvary vnímá jako nejlepší, nejhezčí.. a dožaduje se potvrzení.

A child's drawing in pencil on a white background. At the top left, there are two simple clouds. In the center, a rabbit-like figure with long ears and a small body stands on a large, rounded mound. To the right, a large, smiling sun with radiating lines is drawn. Below the sun, there are several small, simple houses with gabled roofs. The foreground is filled with various shapes, including hearts and abstract forms, suggesting a landscape or garden. The drawing is simple and expressive, characteristic of a child's artwork.

Subjektivní dojem:

Aniččiny kresby snadno upoutají pozornost, působí velmi zdobně a sebejistě. Kresby obsahují spoustu originálních prvků, jsou provedeny se zřejmou zručností, estetickým citem a smyslem pro formu. Celková úroveň kreseb by se dala hodnotit jako nadprůměrná.

J.Piaget	V.Lowenfeld	G.H.Luquet
Stádium předoperační 2-7 let	Stádium čmáranic, 2-4 Preschematické 4-7	Nahodilý realismus 1-4 Nepochopený realismus 4-8
Stadium konkrétních operací 7-12	Schematické 7-9 Kresebný realismus 9-12	Intelektuální realismus 8-13
Stadium formálních operací 12-více	Pseudo- naturalistické 12-14 14-17 Umění adolescentů	Zrakový realismus 13-18

Stadia spontánní dětské kresby podle Jaroslavy Šickové-Fabrice

1. Čmáranice **2-5 let** (nezáměrné, záměrné/pojmenované)
2. Linie **4 roky** (první tvary, kruh, **hlavonožci**)
3. Popisný symbolismus **5-6 let** (postavy a objekty jako schéma)
4. Popisný realismus **7-8**, vizuální realismus **9-10 let**
popisný r. (logicky kreslí to, co o předmětu ví) potom vizuální r. (blíží se předloze)
5. Potlačení, ztráta odvahy **11-14 let**
6. Umělecké oživení – **15 let**

Čmáranice, 2-5 let / Fabrici

Stádium čmáranic, 2-4 / Lowenfeld

- ❖ Črtací **experimenty od 1 roku**
- ❖ Šťastné a spokojené dítě kreslí silné čáry (Davidov, 2001)
- ❖ Moment uspokojení, zaujetí, zanechání stopy
- ❖ Spojitost mezi prvním čmáráním, prvními krůčky a rozvojem řeči
- ❖ Kolem **2.roku se spojuje kresba s představou** – dítě pojmenovává, někdy i náhodně (vlak, dům...)
- ❖ Čáry, smyčky, kruhy
- ❖ Z čmáranic vyrůstá symbol člověka v podobě „hlavonožce“
- ❖ Průměrný věk pro kreslení **hlavonožce jsou asi 3 roky**, ale je to zcela individuální

Linie, 4 roky / Fabrici

Preschematické stadium, 4-7 / Lowenfeld

- ❖ Univerzální postavy - **HLAVONOŽCI**
- ❖ Kruh a dvě čáry – hlava s trupem a nohy
- ❖ Takto kreslí postavy **tříleté až pětileté** děti na celém světě
- ❖ Jak dítě roste, **přibývá detailů** – v kruhu jsou umístěny oči, ústa, pupík
- ❖ Kolem 5-6 roku se začíná objevovat trup znázorněný dalším kolečkem
- ❖ Postavy vždy zepředu
- ❖ Kolem 6. roku je tělo úplné se všemi končetinami
- ❖ **TRANSPARENTNOST:** je vidět vnitřek vyobrazeného objektu – neviditelné zdi domu, transparentnost je normálním jevem u dětí do 7.-9.let
- ❖ Z částí těla se v zobrazení lidské postavy objevuje jako poslední krk

Děti zobrazují svoje představy o světě a často jsou využity specifické formy:

TRANSPARENCE: vidíme dovnitř věcí, jakoby rentgenové vidění

ZVLÁŠTNÍ USPOŘÁDÁNÍ PLOCHY: sklápění, některé věci jsou zobrazeny z nadhledu, jiné kolmo.

HLAVY FIGUR bývají nepoměrně velké – soustřeďuje se v nich lidský výraz, figury sami v nepoměru k domu (stromu, rostlině) u kterého stojí apod.

ZOBRAZENÍ PROSTORU ZÁKLADNÍ ČÁROU: bližší okraj papíru se chápe jako zem, vzdálenější jako nebe – objeví se **základní čára** a věci stojí kolmo na ní.

AUTOMATISMUS: opakování už zobrazeného (okna...)

BAREVNÁ NADSÁZKA: potřeba rozlišit jednotlivé věci na obraze, také vyjadřuje emocionální vztah

Popisný symbolismus, 5-6 let / Fabrici
Schematické stadium, 7-9 / Lowenfeld

❖ Charakteristické prvky
spontánní dětské kresby

→ **Antropomorfismus**

Dítě má tendenci předmětům
připisovat určitou tvářnost,
obdařovat lidským výrazem
všechno, co se pohybuje a roste
(usmívající se sluníčko, mrak,
houba...)

→ **R-princip (pravidlo pravého úhlu)**

Dítě má potřebu výrazně rozlišit směrovost, a současně si na pravém úhlu zakládá, protože podle něj zaručuje stabilitu stavby (pravoúhle nakreslené horní končetiny, větve stromu, komín na domku...)

Vytváření prostoru na obrázku:

- ❖ Řazení předmětů a postav na dolní linii (zelená čára dole, modrá nahoře)
- ❖ Pásová perspektiva - ztvárnění prostoru výstavbou pásů nad základní linií
- ❖ Způsob prostorového vyjádření způsobem míchání svislého a vodorovného zobrazení: „*sklápění*“

Dítě neusiluje o zobrazení vnější podoby, spíše vypočítává, co o zobrazeném objektu zná, na co si právě vzpomíná nebo co ho zajímá, pozornost věnuje funkční podstatě předmětu. Vrůstá zájem o dekorativní podrobnosti.

→ **Automatismus**

Tendence opakovat už osvojené jednoduché tvary: čárky jako tráva, knoflíky, okna..)

→ **Nepravý ornament**

rytmicky pojednaná plocha, okvětní lístky, tašky na střeše, šaty, kostelní věžičky apod.; přezdobení zakrývá znázornění složitého tvaru nebo neznámé funkce předmětu.

→ **Rytmus, opakování, záliba v symetrii** jsou základem kompozičních schopností (členění plochy) a formální jednoty kresby.

Základy smyslu pro kompozici jsou dítěti vrozeny a mají svůj počátek ve fyziologických jevech: rytmu tepu a dechu, symetrie lidské postavy apod. (Uždil, 2002).

→ **Obrácená perspektiva** = Dítě kreslí objekty podle toho, jaký pro něj mají **význam**.

Objekty znázorněné blíže spodnímu okraji jsou menší než ty, které se nacházejí ve středu obrazu. Důvodem může být identifikace s některou z osob v kresbě uvnitř obrazu.

→ **Smíšený profil** = Jedná se o kombinaci pohledu na objekt zředu a ze strany, přičemž takto dítě zachycuje nejen **lidské a zvířecí postavy, ale také stavby, domy** apod.

→ **Kolorit (barevná nadsázka)** Potřeba rozlišit jednu barvu od druhé, nezájem o lomené tóny a využití barvy jako kontury vede k tomu, že reálná barevnost věcí je transponována do nové polohy. Tato barevná nadsázka v sobě obsahuje emocionální vztah k zobrazeným prvkům.

Popisný a vizuální realismus, 7-10 let / Fabrici Kresebný realismus 9-12 / Lowenfeld

- ❖ Popisný r. (7-8) logicky kreslí to, co o předmětu ví, a ne, jak jej vidí; potom vizuální r. (9-10) od kreslení z paměti ke kreslení podle předlohy (stínování, zkratky...)
- ❖ Objektivnější zobrazení (kreslí-li dům, kreslí jej zvnějšku, kreslí-li jeho vnitřek, zobrazí jen to, co je vidět oknem apod.)
- ❖ Kolem 7. roku se objevuje **profil**

Dítě začíná malovat věci, nejen tak jak je **zná**, ale již tak jak je skutečně **vidí**, drží se konkrétní podoby reálných prvků. Pomalu mizí postavení postav na dolní linii a **plocha je více využívána**.

Výsledkem pozorování skutečnosti je i kresba profilu člověka. Ten se objevuje v rozmezí kolem 7-9 let.

Kolem 9. roku je běžný „loutkový pohyb“ – nohy a ruce se pokrčují, tělo s hlavou zůstává celkem nehybné.

Potlačení, ztráta odvahy, 11-14 let / Fabrici
Pseudonaturalistické, 12-14 / Lowenfeld

- ❖ V období prepuberty a puberty přestávají být děti se svými výtvary spokojené, tento věk můžeme označit za konec spontánní tvorby.
- ❖ Kresba se bez dalšího vedení podobá produkci dvanáctiletých.

→ **Využitím projektových metod:**
spojováním námětů do logicky
provázaných struktur, prohlubováním
výtvarného prožívání a myšlení nebo
hledání osobitých forem výtvarného
vyjadřování vytváří most mezi výtvarným
projevem dětství a dospívání.
Prostřednictvím takových metod může
učitel pomoci **překonat výtvarnou krizi** a
stagnaci dětského výtvarného projevu.

Umělecké oživení, 15 let / Fabrici

Umění adolescentů, 14-17 / Lowenfeld

- ❖ Výtvarné vyjádření je již cílené: využívá různých technik a materiálů, stínování...
- ❖ Zachycuje atmosféru, náladu či mystiku

Interpretace :: shrnutí

- Posouzení **kresby jako celku**, způsobu provedení kresby a **dominantních prvků**
- **Barevnost** kresby ve smyslu preference barev, jejich kvality a její interpretace
- Umístění a velikost kresby, **prostor**.
- **Subjektivní dojem** posuzovatele (který je však nutné odlišit od vlastní projekce) – jakým dojmem kresba působí.
- **Téma** a jeho **symbolický výklad** vycházející z předpokladů archetypálních významů konkrétních forem
- **Komentář** autora a komunikace
- **Proces tvorby** (co bylo nakresleno první...)

Interpretace v arteterapii

Marie Lhotová: *Proměny výtvarné tvorby v arteterapii*

- interpretace není arteterapeutickým cílem, ale může zprostředkovat klientovi cestu k cíli (nápravě)
- interpretace znamená převádění neznámého na známé
- nesrozumitelného na srozumitelné
- odkrývání významů
- interpretace není poznáním nebo věděním, ale hypotézou
- interpretace v arteterapii se tvoří v dialogu s klientem
- klient je podněcován ke komunikaci otázkami nad dílem
- je vyzýván, aby o jednotlivých prvcích promluvil
- interpretace nejsou dávány, ale nabízeny
- při interpretaci nelze pracovat s univerzální příručkou symbolů nebo šablonou a stavět na ní výklad, záleží na zvláštnostech životního příběhu autora

Symbolika

SYMBOL MŮŽE MÍT

- Vrstvu individuální
- Společenskou (příslušnost k dané vrstvě)
- Vrstvu kolektivního nevědomí (zobrazuje vrozené principy, které jsou vlastní formě života na této planetě – archetypy)

Kdy se objevuje symbol v DVP?

Počátek tohoto období je individuální, obecně se pohybuje v rozmezí okolo **1,5 – 2,5 roku**, což se zhruba kryje s Piagetovým senzomotoricko – předoperačním obdobím.

Vznik grafických symbolů stojí na pozadí vývoje řeči a dalších symbolů provázejících **dorozumívání**.

Dorozumívání skrze výtvarné vyjádření jde ruku v ruce s rozvojem symbolické komunikace.

Při vytváření grafických symbolů jde v podstatě o tvorbu **vlastního jazyka**, který se stává nástrojem specifického druhu komunikace.

V této komunikaci je skutečnost označena soustavou znaků (ve výtvarném projevu **grafické či plastické elementy**), z nichž některé mohou mít symbolickou povahu.

- **Za nejzajímavější a nejbohatší období** tvarosloví dětského symbolu považuje většina autorů období zhruba **od 2 do 6 až 10 let** věku dítěte.

V tomto období je symbol vyskytující se v dětských kresbách výrazem nevědomé integrace dítěte se světem.

- Doporučuje se všímat si výskytu, **opakování či naopak absence** základních symbolů objevujících se v dětském výtvarném projevu jakými jsou např. dům, slunce, auto, zvířata, stromy, voda apod.

Má-li mít interpretace vypovídací hodnotu, je důležité znát nejen dítě, ale i jeho sociální a kulturní zázemí.

Při interpretaci je potřeba vycházet z většího množství dětských kreseb. Ideální je, pokud je možné se účastnit procesu vytváření kresby, neboť kontext, ve kterém kresba vznikla, může rovněž ovlivnit její interpretaci.

Zkoumání dětského výtvarného projevu je pouze jednou součástí celkového hodnocení osobnosti dítěte a je zapotřebí vyvarovat se toho, aby se na základě jediné kresby učinil celkový závěr o osobnosti dítěte.

Také není možné činit závěry z přítomnosti jediného znaku.

Barvy

Výňatky z knih následujících autorek:

Roselin DAVIDO: Kresba jako nástroj poznání dítěte, 2001

Jaroslava ŠICKOVÁ-FABRICI: Základy arteterapie, 2002

Hana Babyrádová: SYMBOL V DVP, 1999

ČERVENÁ: Podle doktora A. Bouveta je zcela normální, když dítě před šestým rokem používá výhradně červenou. U nemocných dětí červená nemá tak sytý odstín. Po šestém roce ukazuje na tendenci k agresivitě a nedostatečnou kontrolu emocí.

MODRÁ: Používají ji i děti mladší pěti let. Tyto děti se vyznačují tím, že své chování více kontrolují než děti používající červenou. Používání modré v šesti letech znamená, že dítě je dobře adaptované. Modrá nahrazuje hnědou, když dítě už opravdu nechce zůstat „miminkem“. Pokud používá výhradně modrou, ukazuje to na přílišnou sebekontrolu.

ZELENÁ: Použití je srovnatelné s modrou a odráží spíš sociální vztahy.

ŽLUTÁ: Je velmi často spojována s červenou nebo používána samostatně. Někdy ukazuje na velkou závislost dítěte na dospělém.

HNĚDÁ: Stejně jako tmavé nevýrazné barvy (považované psychoanalyticky za regresivní), a někdy i žlutá, odráží hnědá barva špatnou rodinnou i sociální adaptovanost dítěte a jeho různé konflikty. Tyto „regresivní“ barvy s oblibou volí umíněné děti.

FIALOVÁ: Malé děti ji užívají jen zřídka, je příznakem neklidu. Často se vyskytuje ve spojení s modrou a prozrazuje úzkost. Je používána hlavně v obdobích obtížné adaptace a někdy se vedle ní objevuje zelená.

ČERNÁ: Vyskytuje se v jakémkoli věku a prozrazuje určitou míru úzkosti. Někdy svědčí o bohatém vnitřním životě. Symbolika černé je však zvláštní v období puberty, kdy vyjadřuje nepřístupnost a ostych ve vyjadřování citů.

Symbolika barev

Bílá barva

Symbolizuje čistotu a jasnost, ale i nevinnost a naivitu. Bílá barva je barvou novicek v klášterech, ale i barvou sterility a kapitulace. Jestliže někdo preferuje bílou barvu v oblečení, zejména ve starším věku, může to signalizovat jeho nezralou osobnost nebo inklinování k perfekcionismu. Jestliže někdo doplňuje bílou barvou jiné barvy, jde o vyrovnanou osobnost (Muths, 1991).

Bílá může reprezentovat i jednotu (všechny barvy jsou v ní obsažené). Je barvou panenství, ale i semene, představuje plodnost, ale na druhé straně i smrt. Bílý je popel – v tomto významu bílá zastupuje podle Fincherové (1997) „psychologický křest

ohněm, kdy si člověk je vědom svého transpersonálního, věčného či nesmrtelného aspektu“.

Kellogová (in Fincher, 1978) uvádí, že když je bílá použita přímo na bílý papír, můžeme to interpretovat jako potlačování, ukryvání něčeho uvnitř nebo nechutí přijímat pocity těla.

Červená barva

Je barvou vitality, síly, života, revoluce, požáru. Červenou barvu mají v oblibě ve svých malbách hlavně hyperaktivní děti, děti agresivní. V mladším věku je to barva, kterou rády preferují všechny děti. Červená barva podporuje sexualitu.

Růžová barva

Je jemnější kvalitou červené. Symbolizuje lásku. Je barvou nezralosti nebo naivity. Hledět na svět přes „růžové brýle“ znamená jej vidět hezčí, než je.

Růžová v kombinaci s černou může signalizovat negativní pocity o sobě samém (Kellogová in Fincher, 1978). V praxi jsem se s touto kombinací setkala v malbě třináctiletého sexuálně zneužívaného děvčete, umístěného do dětského domova.

Růžová je barvou těla. V malbách může být používána lidmi s fyzickými příznaky způsobenými nemocí nebo stresem. Kellogová zjistila, že ženy během menstruace často v oblíkání preferují růžovou barvu.

Modrá barva

Patří k chladným barvám. Je barvou moře a nebe, ale i konzervatismu a povinnosti, sebezpozorování. Je barvou matky podle asociačního řetězce modrá – voda – plodová voda – symbol Madony v modrém plášti – matka.

V kontextu diagnostických možností barev se právě modrá jeví jako velice významná. Jak jsem už popsala dříve v této kapitole, zejména jestliže je použita bi-

zarně, na místech, kde je neobvyklá, např. modrý strom, modrá ruka trestajícího otce, upozorňuje terapeuta na prožitá trauma v souvislosti s rodinou. V psychoanalytickém kontextu vyjadřuje vztah s matkou. Modrá může disponovat studenými nebo teplými odstíny. Nese v sobě velmi protikladné významy. „Modrou jako by člověku bylo dáno něco, co je jen on sám, modrá je zrcadlem jeho nitra a dvojitě podstaty jeho bytosti. V modré barvě – jako v žádné jiné – poznává sebe: uchvácený a zděšený.“ (Baleka, 1999)

Žlutá barva

Žlutá je jednou ze základních barev a barvou teplou. Na silnicích varuje před překážkou. Bývá často nazývána barvou levé hemisféry (Muts, 1991), stimuluje ji a podporuje duševní kapacitu člověka. Lidé preferující žlutou barvu bývají jasně myslitelé. Odborníci upozorňují, že by si ji neměli předávkovat lidé intelektuálně příliš aktivní. Je vhodné ji indikovat zejména dětem s mentálním handicapem.

V psychoanalytickém kontextu je barvou otce. Odpor ke žluté může signalizovat strach nebo neschopnost vnitřního pohledu do sebe. V mém archivu dětských kreseb je i obrázek od malého šestiletého amerického chlapce, který nakreslil továrnu na jed. V potrubí proudí jed, jenž má citronově žlutou barvu.

Dědeček jedné z mých studentek údajně mimořádně nenáviděl žlutou barvu. Je velmi pravděpodobné, jak vyplynulo z rozhovoru se studentkou, že se mu spojovala se zážitky z časů holocaustu, ačkoli on sám nebyl příslušníkem židovského národa. Žlutou barvu tehdy měla Davidova hvězda, jíž byli za druhé světové války označováni Židé. Jak dále vyplynulo z rozhovoru, ve vsi, kde žil, skutečně došlo k hromadnému odsunu Židů.

Zelená barva

Je barvou rovnováhy mezi modrou a žlutou. Podporuje nervový systém. Působí uklidňujícím způsobem, podobně jako bledě modrá (oblečení lékařů na operačním sále). Symbolizuje naději a klid. Je to barva lidí se silným sociálním cítěním. Mnoho zelené však může způsobovat depresivní efekty, např. u vojáků. Jak uvádějí američtí arteterapeuti – a potvrdil to i můj výzkum, děti týrané a sexuálně zneužívané často používají zelenou barvu v kombinaci s červenou, mnohdy v bizarních kombinacích (červenozelený déšť, červenozelené oči, červenozelený dům).

Šedá barva

Je nazývána i „upírem“ barev. Snižuje intenzitu barvy vedle ní ležící, je barvou kompromisu mezi bílou a černou. Inklinují k ní lidé s tendencemi uštvat se v práci, workoholici. Společně s černou a hnědou barvou je to barva, již používají ve svých malbách děti v dětských domovech, které prožily trauma, a depresivní klienti.

Hnědá barva

Je jednou z rudimentárních barev, je to barva země, pokory, askeze. Hnědá je barvou solidních, trpělivých, spolehlivých a silných jedinců. Preferují ji lidé, kteří na sebe berou práci a odpovědnost, již nechce nikdo přijmout. Jsou to lidé pevně stojící na zemi a takoví, kteří umí dobře hospodařit s penězi a pomáhají neprivilegovaným lidem.

Hnědé jsou hábity františkánských mnichů. Hnědá „uzemňuje“. Hnědou však mají v oblibě i depresivní lidé.

Na druhé straně být „hnědý“ může znamenat i sympatie k fašistické ideologii, což ostatně dokládají uniformy Hitlerových oddílů SA.

Fialová barva

Je barvou spirituality. Goethe asocioval tuto barvu se strachem ze zániku světa. Mnoho autorů ji spojuje s barvou smutku a utrpení (fialové stuhy na smutečních věncích). V křesťanské církvi je to barva pokání. Schilling uvádí, že podle výzkumů v Německu tuto barvu upřednostňují v oblečení starší lidé.

Purpurová barva

Purpurová byla nejdražším barvivem (byla velice nákladným způsobem vyráběna z mořských organismů) a mohli si ji dovolit jen ti nejbohatší – vladaři. Je proto barvou pompy a císařů. Byzantští císaři se rodili do tzv. purpurových sálů, takto je měla okázalost doprovázet už od prvních vteřin života a determinovat jejich výjimečnost.

Oranžová barva

Vzniká ze žluté a červené. Je tedy jakoby kombinací životní energie (sexuality) a intelektu. Pomáhá mobilizovat lidi, kteří upadli do letargie a depresí. Oranžová je „sociální barva“, barva extrovertů. Je to barva mládeže, síly, nebojácnosti. Buddhističtí mniši nosí oranžové oděvy.

Barevné kombinace

Mezi barvami, podobně jako mezi lidmi, existují různé vztahy. Je důležité všimnout si, jaké barevné kombinace nebo konstelace barev klient používá. Například černá a červená je kombinací vyjadřující hněv, ale i depresi, červená se zelenou vyjadřují konflikt.

... (2000) provádí zajímavé pozorování barevného vy-

Preference barev

Preference barev u dětí

Pogády a kol. uvádějí preference barev u dětí do deseti let. Chlapci v tomto věku upřednostňují červenou, žlutou a modrou, děvčata červenou, fialovou, žlutou a modrou. Ve věkových kategoriích nad deset let je pořadí u chlapců: červená, zelená, žlutá, modrá – a u dívek: červená, fialová, žlutá, zelená, modrá. Tentýž autor uvádí, že při výběru barev hraje roli nálada, osvětlení místnosti a barva jejích stěn.

Švancarová a Švancara (1964) prezentují názor, že menší děti mají sklony k barevné samoúčelnosti. U starších dětí barva slouží k dynamice děje.

Dlabačová (1967) zkoumala barvy v obrázcích anxiózních dětí. Konstatuje převládající jednobarevnost kresby, zvláště tmavé odstíny, syté barvy zvláště na velkých plochách, úsilí pomalovat co největší prostor, barevné šrafování prázdného prostoru.

Siegel (1994), současný americký lékař, který pracuje s onkologickými pacienty, poukazuje na používání červené barvy v malbách svých klientů. Jasně červený dům s kruhovými okny symbolizuje pokročilou rakovinu konečníku. Samotný dům připomíná lidskou pánev a má anální, vaginální a anurovaskulární otvor.

V. Löwenfeld (1987) tvrdí, že použití barev u dětí čtyř- až sedmiletých může být vzrušujícím zážitkem. Děti používají barvy pro zážitek z ušpinění. Děti od sedmi do devíti let však už objevují vztah mezi barvou a objektem. Často opakují stejné barvy pro tytéž objekty. Je to součást vývoje dětského procesu myšlení. Dítě už tehdy umí seskupovat věci do tříd a generalizovat. Umí odpovědět, jakou barvu má nebe nebo tráva. Mimoto si děti vytvářejí i své individuální spojování barev s některými objekty podle vlastních zkušeností. V tomto věku začínají děti také experimentovat s mícháním barev.

Od devíti do dvanácti let se odpoutávají od rigidních schematických vztahů a jsou schopné vytvářet bohaté barevné odstíny, kupř. odlišují modrou na nebi a v jezeře nebo odstíny zelené, které jsou jiné na listech stromu či na trávě.

Například extravertní dítě, které je impulzivně činorodé, překypuje afektivitou, je obráceno směrem ven, stále vyhledává kontakty a vřele vyjadřuje své city, přitom projevuje tendenci k nestabilitě, a i když se jeví jako necitlivé, snadno ho zraní afektivní šoky. Takové dítě zpravidla používá velký počet barev, hlavně červenou, žlutou, oranžovou a bílou.

Naproti tomu introvertní dítě, s nímž se jen obtížně navazují kontakty a které vyvíjí jen omezenou činnost, se spokojí s malým počtem barev – průměrně s jednou až dvěma, většinou s modrou nebo zelenou, fialovou nebo černou, případně šedou. Stabilní subjekt, který je dobře sociálně adaptován, používá zpravidla čtyři až šest barev.

Během svého vývoje nebude tentýž subjekt používat stále tytéž barvy. Někdy třeba projde obdobím bez barev, nebo naopak obdobím velmi barevným.

V interpretaci kresby nemá barva absolutní hodnotu, ale všeobecně vzato jasné, teplé barvy svědčí o vyrovnanosti, zatímco tmavé barvy ukazují na tendenci ke smutku, úzkosti, případně na odpor k někomu nebo něčemu. Bledé odstíny vyjadřují citovou nevyrovnanost nebo špatný zdravotní stav.

Symbols

Dům

Kresba domu vypovídá mnoho o osobnosti a charakteru dítěte. Dům patří k nejoblíbenějším dětským tématům. Má v sobě četné symboly – přístřeší, rodinné teplo, otevření vnějšimu světu atd. „Každá stavba se podobá člověku, je antropomorfní, má obličej, oči, ústa, uši, funkce, a dokonce i duši,“ píše Bachelard ve svém díle *Poétique de l'espace* (*Poetika prostoru*).

Děti tedy kreslí dům jako postavu a jeho prostřednictvím vyjadřují stavbu svého „já“. Kresby domu odpovídají stereotypnímu vývoji: „Existuje dům-chýše ve tvaru stohu nebo iglú, tedy dělohy; chrám vytažený do výšky, který má falický charakter; společenský dům, kostel a jeho obměny: větrný mlýn, továrna apod.“ (Pierre Bugard)

Interpretace

Při interpretaci přihlížíme jak k vlastnímu domu (dveře, okna, výzdoba), tak i k jeho okolí (cesty, stromy, zahrady, ploty), ať už se na obrázku vyskytuje, nebo ne.

Nejčastěji dítě kreslí zcela běžný, obyčejný dům a zobrazí plošně jen hlavní průčelí. Dům umístěný pěkně uprostřed, s otevřenými okny a několika dveřmi vypovídá o dítěti, které je přívětivé, živé a otevřené. Okolí domu zpravidla bývá nenápadné a harmonické.

Je-li však dům malý, dítě nevyužívá celou plochu papíru, okna jsou maličká nebo zcela chybí a okolí je poseto jednotlivými prvky nebo velkými stromy, prozrazuje kresba poruchy afektivity:

- mezi 6. až 8. rokem – nesmělost a připoutanost k matce;
- starší 8 let – pocit méněcennosti a osamění;
- v pubertě – kresba tohoto typu ukazuje spíše na zdrženlivost v projevování citů a na senzibilitu.

Když dům zaplňuje celý papír nebo „přesahuje“, je velmi pravděpodobné, že malý kreslíř touží po projevech lásky, po adaptaci nebo po ovládnutí svých pudů.

Domy ve tvaru *zámku* představují ideální útočiště. Opevněný hrad vyjadřuje podle Françoise Doltové (Dolto) defenzivní znázornění představy o těle; „nemá lichoběžníkovou střechu, je zobrazen s cimbuřím, se zubovitým obranným systémem, s věžemi jako u chrámu nebo s věžemi, které nemají trojúhelníkový tvar a jsou opatřeny cimbuřím“. Dům odpudivého vzhledu obvykle svědčí o tom, že dítě se cítí pod tlakem rodiny, což pociťuje jako omezování vlastní svobody.

Ve všech věkových kategoriích je *osamělý, nepřístupný* dům, který nemá dveře, je obehnán přehnaně vysokým plotem nebo k němu nevede cesta, znakem nezdaru a prohry.

Okna obvykle bývají otevřená a děti až do 6 let je kreslívaly přilepená po obou stranách průčelí těsně k hraně zdi. Tomuto jevu se říká „*vyplňování*“. Dítě si až do tohoto věkového období nedokáže představit prázdný prostor, proto obrázek co nejvíc vyplňuje. U dětí starších 6 let mohou okna umístěná po stranách svědčit o opoždění z hlediska duševního vývoje a vnímání prostoru nebo o závažné citové poruše.

Velmi důležitá je *cesta*. Vede ke dveřím domu a u narušených dětí může být zaslepena, vybarvena černě nebo červeně (úzkost nebo agresivita).

Nejčastěji se vyskytují dva *komíny*. Někteří odborníci v tom spatřují přítomnost matky a otce.

Dům dítěte z dětského domova

Podle studie, kterou provedla Corinne Ribaultová (Ribault), nekreslí děti vychovávané v dětském domově stejné domečky jako děti, které vyrostly v rodině. Děti z dětských domovů mají tendenci pokrýt celou plochu papíru a obklopit dům auty, letadly a padáky. Kromě domečku nakreslí dítě, co ho právě napadne. Obrázek je podivný a nesourodý.

Vyplývá z toho, že tyto děti obtížně soustřeďují pozornost na symbol, který pro ně ve skutečnosti nic neznamená, zatímco prvky jako auto, letadlo nebo příroda jim jsou bližší, důvěrněji známé. Nevyrovnanost a nesourodost bývají na první pohled patrné. Když požádáme dítě z dětského domova, které se dostalo do péče nějaké rodiny, aby nakreslilo dům, nakreslí někdy dva – dětský domov a dům podle zadání.

Cest bývá na těchto obrázcích několik. Lze se domnívat, že dítě volá o pomoc, aby mohlo z domů odejít, nebo cesty považovat za symboly úniku, za vyjádření touhy utéci.

Děti vychovávané v dětských domovech často zapomínají nakreslit dveře a okna, a pokud je nakreslí, jsou menší a je jich méně než u ostatních dětí. Dávají tím najevo, že mají potíže komunikovat s okolním světem; ukazuje to také, že se uzavírají do sebe.

Strom a jeho vývoj

„Strom je symbolem člověka; analogii lze spatřovat v tom, že člověk i strom stojí. Strom je také symbolem růstu a plodnosti, síly a tajemství.“ (Didier Anzieu)

Stejně jako „postava“, i strom prodělává vývoj podle věku autora kresby.

Normální dítě kreslí během svého vývoje různé stromy.

První stromy jsou „čmáranice“, potom stejně jako postava nabývají vzhledu „hlavonožce“, později se kmen směrem dolů rozšiřuje a na ničem nespočívá. V dalším stadiu však čára znázorňující zem přetne spodní část kmene, strom zakoření – tato nová etapa odpovídá dobrému zařazení dítěte do rodinného i sociálního života.

Kolem 8. až 10. roku kreslí dítě „strom jako kouli“ – kmen a listy symbolizuje nepřerušovaná zahnutá čára. Jak dítě roste, strom nabývá znaků rostliny zvláštního typu.

Jestliže dítě po 10. roce (a ještě později) stále kreslí „strom-kouli“, naznačuje to zpoždění duševního nebo citového vývoje. Při interpretaci je nutné hledat různé charakteristické znaky.

Velmi důležité je umístění stromu na listu papíru; proslulý grafolog Max Pulver k tomu vypracoval schéma.

Na listu formátu 21x29,7 cm představuje vrchní část oblast intelektuální, duchovní, kontakt s okolím, prostředím. Je to „já“ subjektu, jeho probuzené vědomí, jeho city. Naproti tomu spodní část představuje nevědomí, pudy, erotický a sexuální život. Levá část je introverze, minulost, egoismus, pouto k matce; pravá strana je extraverze, pokrok, altruismus, pouto k otci.

Takže dítě, které nakreslí strom na pravou stranu papíru, je orientováno k pokroku, sociabilitě a má dobrý vztah k otci. Nakreslí-li však strom na levou stranu papíru, směřuje spíš k egoismu, strachu z budoucnosti a připoutanosti k matce.

Je také nutné zabývat se důkladně strukturou stromu, který se skládá ze dvou částí – stabilní části (kořenů, kmene, větví) a dekorativních prvků (listů, plodů a okolí).

Kmen představuje stabilní „já“ jedince. Větve vyjadřují, jak subjekt dokáže uplatnit svou osobnost ve vztahu k okolí. Dostředivý nebo odstředivý směr naznačuje introverzi nebo extraverzi subjektu.

Každé poškození kmene nebo větví je známkou nějakého traumatu v minulosti. Čím výš na kmeni se nalézá, tím kratší doba od něj uplynula. Strom široký dole ukazuje na materiálně založené dítě. Směřuje-li naopak strom hlavně nahoru, dítě bude založené duchovně a mysticky.

Zobrazení zvířat

Zvířata jsou dětem blízká. Děti dobře znají i ta, která nikdy neviděly, protože jim o nich mnoho vypoví knihy, filmy, pohádky a bajky.

Tradice připisuje zvířatům určitou symboliku – medvěd je hromotluk, páv pyšný, opice chytrá, chameleon mění barvy. Vlastně je ten zvěřinec velmi lidský...

Když se dítě setká se zvířetem, zaujme k němu citově zabarvený postoj – zvíře mu je sympatické nebo nesympatické. Je pro dítě reálnou bytostí, která

má charakter vlastní zvířatům jeho druhu. Proto dítě někdy raději znázorňuje zvířata než lidi. Dokonce se zdá, že tomu lze přičítat i jinou motivaci, tedy že dítě takovým způsobem nevědomě zakrývá nebo cenzuruje své citové problémy. Zvíře ve skutečnosti představuje samotné dítě a jeho vztahy k vnějšímu světu.

Nejčastěji dítě kreslí nějaké domácí zvíře, což může svědčit o dobrém přizpůsobení dítěte okolí. Je však důležité se na otázku podívat blíže. Zjevně dobře adaptované dítě může zakrývat citové problémy (zejména agrese) tím, že nakreslí zvíře, které je sice na první pohled obyčejné, ale přesto o leccems vypovídá – pes kouše a štěká, kočka má vytažené dráčky... Útočné chování důvěrně známého zvířete je třeba vždycky brát v potaz.

V jiných případech může dítě prostřednictvím zvířete naivně vyjádřit, že by chtělo být hýčkáno a že touží mít normální rodinu.

Pes

Na psa je možné pohlížet různými způsoby. Pes je věrný svému pánovi, ale také často bývá na vodítku (jeho samostatnost a nezávislost jsou relativní). Se psem se dá špatně zacházet, aniž by se postavil na odpor, a zároveň mu lze závidět pohlazení.

Symbolický význam psa tedy není jednoznačný. Námět zvířete, které lidé hladí (pes nebo kočka), se často vyskytuje u malých dětí, jež se rády mazlí; po 10. roce věku tento námět naznačuje citové problémy.

Ptáci a ryby

Ptáci v letu vyjadřují jistý stupeň mysticismu, zatímco ptáci v hnízdě představují domov, nebo naopak „ztracený ráj“ (H. Aubin). U dítěte kolem 10 let takový obrázek hnízda ukazuje na určitou formu citové nezralosti.

Ryby se zpravidla objevují v kontextu pohody a štěstí. Neříká se snad: „cítit se jako ryba ve vodě“? Při prázdninovém pobytu u moře mívají děti příležitost pozorovat barevné ryby. Stává se však, že dítě zobrazí rybu jako oběť na rybářově udici. Kdo je rybář? Otec, nebo jiná autorita? Je oběť-ryba samo dítě? To lze určit jedině podrobnějším vyšetřením.

Výmluvný obrázek rybičky v tlamě žraloka, s nímž se občas setkáváme, není ani nutné dlouze komentovat.

Zvláštní místo zauímají fantastické bytosti, v nichž se odráží úzkost dítěte. S neobvyklými zvířaty se můžeme setkávat u duševně nemocných dětí.

Obecně vzato však nesmíme nikdy zapomínat, že obrázky zvířat mívají narativní charakter nebo se inspiřují filmem či knížkou. Záleží na opakování tohoto tématu ve výtvarném projevu.

Jestliže některé děti stále zapojují do svých kreseb zvířata, může to být známkou závažných problémů v jejich vztazích s lidmi. Dalo by se to přirovnat k interpretaci snů, kde podle S. Freuda divoká zvířata znamenají zavrženíhodné pudy.

Slunce

Slunce, které nás zahřívá a svítí na nás, hraje v našem životě nezastupitelnou roli. Jeho přítomnost v dětské kresbě je spojena s určitým významem. Sluneční kotouč je skutečně na obrázku nepostradatelný a jeho výskyt ukazuje na vliv otce – dítě, které má s otcem dobré vztahy, nakreslí teplé slunce s věncem paprsků. V opačném případě bývá slunce vybledlé, dokonce i „schované za horou“ (H. Aubin).

Jestliže dítě otce neakceptuje nebo se ho bojí, nakreslí slunce agresivní barvou (červenou) nebo barvou vyvolávající úzkost (černou).

Krásné zářivé slunce představuje ideálního otce. Poznamenejme, že je to mužský symbol, a na některých kresbách, kde se vyskytuje pouze ženská postava a žádná další postava tam není, se často objevuje slunce – jedná se o přítomnost mužského faktoru, ve většině případů otce. Svými paprsky vytváří slunce postavám aureolu a dodává jim důležitost a hodnotu. Proto bývá hrdina někdy zobrazován „se sluncem“, které určitým způsobem

naznačuje jeho „slávu“. Slunce tedy představuje autoritu – někoho, kdo druhé silně ovlivňuje.

K lepšímu poznání dítěte se lze dobrat jen prostřednictvím většího počtu kreseb – pod zdánlivě všedními náměty se mohou skrývat problémy a starosti, které dítě trápí a které mohou ve svitu slunce vyjít najevo.

Obloha

Obloha je svou vlastní existencí a vším, co se na ní vyskytuje (hvězdy, mraky, ptáci, letadla, rakety apod.), symbolem tužeb; čistotou své nekonečnosti představuje dokonalost. Pobývají zde bohové, a tak je někdy spojována s posvátnem – nad námi je onen svět.

Živly

Země

Na rozdíl od předcházejících symbolů, které patří do oblasti fantazie, země je obraz statický, poskytující pocit bezpečí, symbol rovnováhy a stability. Vždyť stojíme „oběma nohama na zemi“. Na základě tohoto jednoduchého výrazu lze s obrazem země spojovat i jednu z hlavních zásad lidské společnosti.

Země však také představuje plodnost, růst rostlin, nerostné bohatství. Skrývá se v ní voda. Jako takovou ji na obrázcích najdeme jen zřídka, většinou je přítomna prostřednictvím stromů, plodů (symbolů ženské plodnosti), květin (symbolů ženské krásy) a hornatých, skalnatých a kamenitých nerovností svého povrchu (symbolů pevnosti a neměnnosti věcí).

Konstantní symboly

Lze sice porovnávat kresby stejně starých dětí z hlediska vývoje, ale jejich obrázky se jeden druhému nepodobají. Každé dítě je totiž jiné. Jestliže dvě děti kreslí „hlavonožce“, lze předpokládat, že postava zhruba odpovídá týmž kritériím (například ústa, oči a nos u čtyřletých dětí). Vývoj dětí tedy probíhá podobně, ale kresby se liší – tvar těla, mnoho detailů (zejména barva), okolí, postoj „pána“ a jeho umístění na papíře. Právě tyto odlišnosti charakterizují osobnost dítěte.

Například čtyřletá Jana zobrazila matku s náušnicemi – jsou to ty dva body na obou stranách hlavonožcovy hlavy.

Vraťme se ale ještě k hojně zastoupenému motivu v obrazech dětí - ke **slunci**. V běžné praxi výtvarné výchovy je mu málokdy přisuzován hlubinně psychologický význam, pokud by ale slunce takový význam nemělo, jak bychom si vysvětlovali tento častý výskyt dětských sluncí? Vedle slunce kreslí dítě také jiný tvar podobný kruhu - **srdce** (o měsíci a hvězdách jsme se už zmiňovali). Srdce se v kresbách a malbách objevuje jak ve spojení se sluncem, tak i samostatně. Náhodného pozorovatele může napadnout, že jde o tvar jednoduchý a líbivý, a proto jej dítě tak rádo zobrazuje. Kořeny dětské výtvarné záliby ve sluncích mohou být však hlubší. Přímo v astrologických číselných poměrech vysvětluje vztah mezi sluncem a srdcem J. Ryšánek, který o něm píše jako vztahu dvou ohnisek energie: *Existuje analogie mezi srdcem a Sluncem. Srdce i Slunce vyzařují oblaka energie, která se může měnit v hmotu. Srdce i*

Poměrně silně upoutává zájem dítěte také kůň. Všeobecně symbolizuje kůň události s rychlým spádem. Některé děti považují za určitý handicap to, že neumějí nakreslit koně, jiné kreslí koně všude, umísťují jej nejenom do pohádek, ale i do prostředí, do nichž logicky nepatří. Ke koni zpravidla patří jezdec - rytíř, který má meč. Kůň a bojovník s mečem patří neoddělitelně k sobě. Děti rády zobrazují i okřídleného koně - Pegasa zastupujícího tvůrčí síly básníků. Tento symbol však již znají obvykle z nějakého média. Z pohledu hlubinné psychologie má kůň zásadní symbolický význam: *Králův kůň je symbolem nevědomých sil, které má vědomí k dispozici - druhý předmět, na který musí princezna myslet, je otcův meč - reprezentuje spravedlnost, autoritu, rozhodnost (vzpomeňme si na Alexandra, který rozťal mečem gordický uzel) a také rozlišování jak v oblasti chápání, tak chtění. Motiv meče hraje významnou roli v alchymii. Tak bývá například mečem rozsekán na kousky drak, což znamená pokus o rozlišení instinktů, aby se neurčité nevědomé obsahy staly srozumitelnějšími. Prima materia musí být rozsekána „svým vlastním mečem“, vědomým rozhodnutím je třeba zaměstnat volné libido, které nabízí nevědomí (Jung, 1997, s. 211).*

Had

Nejmagičtějším živočichem je had, jenž odjakživa byl symbolem všeho podivuhodného. Hadí vejce tvořilo amulet králů, a had sám přisliboval omlazení, dlouhověkost a moudrost, avšak též zlo. Esoterně tento protiklad lze snadno pochopiti: had je znakem astrálního světla v jeho slávě i v jeho ničivosti, a on sám je zvíře podivuhodného magnetismu, vhodné k všelikým kouzlům. Alchymisté se domnívali, že had klade vejce nabitá tajemnou látkou, zvanou cerebrum mercuriale (Kefffer, 1991, s. 407).

Teprve až v době, kdy jsem se začala symbolickými aspekty dětského výtvarného projevu zabývat, všimla jsem si, jak často děti hada kreslí, a začala jsem přemýšlet o hlubších příčinách výskytu hadů v dětských obrazech. Snad bychom zjevování tolika hadů v dětských obrazech ani nemuseli přičítat zakotvenosti tohoto motivu v historii lidstva. Vždyť hadí tělo tak jednoduché, že jej snad každý umí namalovat. Připadalo mi ovšem nápadné, jak často a jak symbolicky rafinovaně děti hada zobrazují zvláště ve spojení s jinými symboly. Je to také možná způsobeno mnohovýznamovostí symboliky hada. Představuje jednou smrt, podruhé život, nebo jak vyplývá z kultu hada ve světových náboženstvích také posmrtnou existenci, a dále znovuzrození (svlékání a obnova kůže). Vyskytuje se v roli strážce rozhraní světa a podsvětí - v této funkci jej kolosálním způsobem ztvárnili ohijští indiáni, kteří vytvořili násyp ve tvaru těla hada držícího v tlamě kosmické vejce na jednom z pahorků amerického Ohia vinoucím se dlouhé kilometry v krajině. Jisté je, že had oplývá stejnou magickou přitažlivostí - ať už se jedná o indiánský kult, religionistiku, nebo o výtvarné ambice dítěte.

ZDROJE:

Čerpáno z výše uvedené literatury a materiálů z přednášek Mgr. Pavly Novotné, Ph.D.